

I. Onze Vader in de hemel

Hoe het Onze Vader z'n plek kreeg in het evangelie en vervolgens in het geloven lezen we in Lukas.

Lezing: Lukas 11, 1-10

Wij bidden eigenlijk iedere zondag het Onze Vader. Misschien gaat het nog wel eens gedachteloos, als een vast ritueel. Het kan ook een sterke emotie oproepen. 'Als ik het met meer mensen bid of zing, schiet ik gemakkelijk vol', zegt iemand. 'Dan voel ik nog sterker dat ik me toevertrouw aan iets groters dan wat ik zelf bewerkstelligen kan. We zijn niet alleen. We vertrouwen ons aan elkaar toe. En zo aan God, die ons samenbrengt. Onvervangbaar.'

Eerlijk gezegd dacht ik voor mijn vakantietijd: ha fijn, eens rustig mijmeren over het Onze Vader en daar een mooie preek bij maken. Je blijft dan als voorganger in je 'comfortzone'. Zoeken naar comfort, een rustig kabbelend, mooi, gevoel, hoort ook bij ons mens-zijn. Maar het leven zelf, gaat andere wegen, tussen rust en actie. En dan staat het leven soms ineens 'op scherp'. En dan bid je het Onze Vader toch anders! Een woord, een bede, *raakt* ineens; vult je lege handen, je verlangen naar God, naar *leven*.

Het is een bijzonder gebed, al was het maar omdat Jezus het ons leerde. Bij Mattheus maakt het 'Onze Vader' bovendien deel uit van de Bergrede: kernachtige uitspraken van Jezus over ons handelen. In het Onze Vader worden die bij elkaar gebracht. Alles wat van belang is voor het verbond tussen God en ons staat in dit ene gebed. Zo komt 'ons' er maar liefst zes keer in voor. We zijn niet alleen, al denken we dat dikwijls wel en zo wil onze cultuur dat vaak ook sturen: maar we staan altijd in een verband, in een verbond. 'Ons' duidt op iets dat je deelt en als wij hier samen 'ons' zeggen, maakt ons dat tot gemeenschap. Een gemeenschap waartoe iedereen hoort die daar 'ja' tegen zegt.

Het gaat nu alleen over de aanhef: *Onze Vader in de hemel*. Over het *Onze* hebben we al iets gehoord. Nu over het tweede woord: *Vader*. Een intiem woord.... Misschien gebruikte Jezus zelf wel het woord *Abba*, dat 'Vader' betekent maar intimiteit uitdrukt: papa. Niet de strenge vader veraf, maar een liefhebbende variant. De vader bij wie je je, achterop de fiets veilig voelde, een pleister plakte als je gevallen was, het gebedje met je zei voor je slapen ging. We weten allemaal wel dat er de laatste jaren, meer dan ooit, ook de andere kant van het vaderschap naar boven kwam. Machtsmisbruik. De kans van het misbruik, waar veel, vooral vrouwen, de littekens van bij zich dragen. Maar ook jongens, zoals Murat Isik in het boek ('Wees ongezien') = 'Wees onzichtbaar' (Amsterdam, 2017) zijn hoofdpersoon jarenlang zijn vader als 'meneer' laat aanspreken. Deze vader kende zijn verantwoordelijkheid niet voor zijn kinderen, met machtsmisbruik als gevolg.

Steeds weer valt me op hoe we in onze traditie grootgebracht zijn met de 'almacht van God', en als er dan wat gebeurt we dat niet aan kunnen los van God, en in een leegte raken. De bijbel laat in de eigenschappen van God echter veel meer, en anders horen, dan alleen die almacht: een God die *liefdevol* is en *genadig*, *geduldig*, *trouw* en *waarachtig*, die duizenden geslachten zijn *liefde* bewijst, die schuld, misdaad en zonde *vergeeft*, maar niet alles ongestraft

laat. (Exodus 34). De theoloog Berkhof sprak bij God hierom niet meer over almacht, maar over *weerloze overmacht*, en dat is wat anders.

Jesaja gebruikte het beeld van de moeder om Gods liefde te benadrukken: 'zoals een moeder haar zoon troost, zo zal ik jullie troosten'. En misschien gebruikte Jezus het beeld van de vader om duidelijk te maken dat God ons beschermt en nooit laat vallen.

Tot slot het woord *in de hemel*. We wijzen naar boven, waar anders? De maanlanding van precies 50 jaar geleden was een geweldige prestatie van de mens, maar heeft tegelijk de hemel een stuk 'platter' gemaakt. De illusie van onze almacht kreeg vaker de overhand. De astronaut Gagarin zei veel eerder al: 'Geen God te zien hierboven'. De hemel is bijbels gezien de veilige koepel die de aarde omvat. Van de hemel is, volgens de bijbelschrijvers, niets dan goeds te verwachten. Niet zozeer een plaatsaanduiding met betrekking tot God (daar en daar woont Hij), als wel een typering, een kwaliteit: zo en zo is Hij, zo goed is hij. 'Zo hoog de hemel is, boven de aarde/zo machtig is zijn goedertierenheid over wie hem vrezen.' (Psalm 103) De hemel is tekenend voor Gods superieure trouw aan het werk van zijn handen. Tekenend voor Gods hoogoplopende liefde voor deze wereld (en dus voor zijn hoogoplopend verdriet en woede over wat zijn schepping teistert!) De hemel houdt het toppunt van Gods Vaderschap in. Voor mijzelf, en in uw vragen, benoem ik de hemel wel als de plaats *waar geen pijn kan komen*. Een laatste geborgenheid *Ik-zal-daar-zijn*. Ik ben.

Het zijn de dichters die zoiets groots wat meer behapbaar, lichter maken. Lees dit gedicht van de dichter Willem Wilmink ('Achterlangs'):

*Je hoefde daar geen druppel alcohol te drinken,
want grenadine zou je smaken als cognac.
Je zag het haardvuur achter micaruitjes blinken,
er kwam een merel zitten zingen op het dak.
En die paar mensen die je nooit hebt kunnen missen,
kwamen daar binnen met een lach op hun gezicht.
Je zou je voortaan nooit meer in de weg vergissen,
je deed het boek van alle droefenissen dicht.*

II Laat uw Naam geheiligd worden Laat uw koninkrijk komen

Lezingen: Ezechiël 36, 23-28 en Romeinen 8, 22- 26

Wat zullen we bidden?

Er was een ouder iemand in onze gemeente die vertelde, toen we over het gebed spraken: 'als ik bij Albert Heijn de parkeerplaats oprijdt en er is een plek vrij, dan zeg ik: 'dank U God'. En als ik stil sta bij het verdriet over m'n kind of vriend of iets in de wereld zeg ik: 'erbarm u Heer' ... 't Zal wel niet genoeg zijn...'

Zo zal het ons ook kunnen vergaan: we kunnen onzeker zijn over ons bidden, omdat we aanvoelen dat dit om het hart van het christelijk geloven gaat, en dan kan er verlegenheid zijn. Die onzekerheid en spanning kan sterker worden als het leven zich van een harde keerzijde laat zien, zoals bijvoorbeeld in het abrupt eindigen van een leven, zeker als dat een jong mens betreft: wat zullen we nu bidden?

Ook dit blijkt een Bijbels gegeven: we zijn in de Romeinen brief dan in goed gezelschap. De Geest helpt ons in onze zwakheid; wij weten immers niet wat we in ons gebed tegen God moeten zeggen, maar de Geest zelf pleit voor ons met woordloze zuchten.

Zo kun je hier vanmorgen goed zijn. Het zit hem niet in veel woorden, maar wel in gemeente, echte woorden, en zeker ook ons woordeloze zuchten...! Dus dan niet eerst: wat zullen we bidden, maar *hoe* zullen we bidden. Wat is onze intentie? Als er geen woorden voor zijn, kan het Onze Vader woorden geven, behalve als het te vanzelfsprekend is. (Misschien moeten we het zo nu en dan maar eens niet bidden in de kerkdienst: dan missen we dit gebed tenminste, en komt het daarna weer anders binnen.)

Hoe is Jezus zelf bij dit gebed gekomen?

Jezus' woorden komen ongetwijfeld weg uit het Joodse Kaddisj-gebed: op de morgen van de sabbat, bij feesten, bij begrafenissen gebeden. Dit gebed dat door de eeuwen heen, tot in Auschwitz toe naar de hemel werd opgezonden, alsof het op alle deuren bonkte, begint zo:

*Grootgemaakt en geheiligd worde zijn Naam in de wereld die hij schiep naar zijn wil,
Laat uw Naam geheiligd worden!*

Wanneer je zomaar wat mensen zou vragen naar de betekenis van deze eerste wensbede, dan zou je ongetwijfeld te horen krijgen: dat er eerbied voor God is in deze wereld; dat er voorzichtig en behoedzaam wordt omgegaan met het woord God. Dat is op zich al heel wat! Maar er is meer aan de hand: de stotende en haast dwingende klanken van het Kaddisj-gebed moet erbij in het achterhoofd gehouden worden: het is bonzen op de deur van de hemel. Er staat dus meer op het spel dan waar de Bond tegen het vloeken voor gaat! Het gaat niet om het woord God, maar het gaat om wat dat woord betekent, dus om de Naam en wat die Naam inhoudt.

Bedenk: een naam is in de bijbel nooit zomaar een woord. Een naam betekent altijd iets. Je naam is je identiteit. Abel: hèvel, 'neveltje'... Ruth: vriendin, Jezus: hij die redt... En past de naam niet meer, dan verandert die: Jakob wordt Israel, Simon wordt Petrus. Je heet niet zomaar wat: je zult zijn zoals je heet. God is zo dus ook niet zomaar 'god'. Zij heeft een naam.

Ik kwam op kennismakingsbezoek bij een hoogbejaarde.

Hij deed de deur open en vroeg meteen toen hij m'n jas aanpakte: wie is God? Overvallen als ik was, stamelde ik vast iets zinnigs, maar het antwoord dat hij zichzelf toen gaf weet ik nog goed: 'God is'. Later in het gesprek bleek dat mede door zijn onhandigheid, lang geleden, zijn zoontje de dood vond. Ons Godsgeloof moet soms door hele diepe dalen heen met ons meegroeien.

'God is': het gaat niet om de huidige vraag die vooral draait om de vraag of God bestaat. Maar om de vraag over welke god we het hebben: er bestaan immers nog altijd zoveel goden. En

over de vraag wat die God je doet, hoe je hem of haar ervaart. Deze man had ervaren dat God hem in zijn leven na dat noodlottige ongeluk niet in de steek gelaten had. God was er toch voor hem.

'God is': dat is een ander bestaan dan een letterlijke persoon. Het is een kracht die je als persoonlijk ervaart, maar niet aan een letterlijke persoon valt vast te plakken. God is een god die zijn geheim heeft prijsgegeven, zijn hart heeft getoond.

Op een cruciaal moment wil Mozes weten wat hij aan de God van zijn vaders heeft. Hij vraagt naar zijn naam. En hij bedoelt: wie bent U, wat hebben we aan U, waar kunnen we op rekenen? En toen kwam de Naam, onuitsprekelijk... De Naam die niet uitgesproken mag worden, maar die betekent: ik ben erbij zoals ik erbij ben. Een naam vol warmte; Ik ben erbij, verborgen en verrassend. Ik ben de Bondgenoot, die voortdurend, steeds opnieuw, zal laten merken dat ik er ben, en hoe ik er ben. Die Naam, niet als een woord maar als een werkelijkheid, die op je toekomt, maar waarvan je pas achteraf kunt zeggen: 'ja Die, Die was er!'

Laat zijn naam geheiligd worden. God - belijden we hier-overstijgt als Schepper de schepping. Wij worstelen wel degelijk met de rafels die we in de schepping ervaren. En voor zoveel mensen is die worsteling en de leegte die dat geven kan zo groot dat ze weten: er is geen God! Als je ondanks je vragen en twijfel, in de leegte toch blijft vertrouwen dat God groter is dan je eigen hart, zijn Naam met eerbied blijft zoeken, blijft noemen, dan erken je God in zijn God-zijn: God is. Dat is 'Zijn naam heiligen'.

Maar er zit ook een ethische kant aan deze gebedsregel: die heeft te maken met: zijn wil doen. God is de rechtvaardige, die afkeer heeft van het kwaad. Deze God, Ik ben, die het lijden van zijn volk in Egypte hoort en ziet en weet (Exodus 3), is een rechtvaardige God die een grote afkeer heeft van het kwaad. Als zijn schepping aangetast wordt, als zijn mensen elkaar tekortdoen en niet hoog- houden. Deze God roept ons op om rechtvaardig te leven. Met vallen en opstaan, maar steeds opnieuw. Je heiligt de naam van God door een heilig leven te leiden. Heilig dat betekent dan: anders. Heilig leven dat is: liefdevol, verzoenend, dienstbaar, eerlijk en recht.

Wij kunnen door onze manier van leven dan tekens van het Koninkrijk van God oprichten. Waar je liefdevol bent... daar komt het Koninkrijk dichterbij. En dan komen we vanzelf dus bij die volgende regel, waarover een andere keer meer... laat uw koninkrijk komen!

III Laat uw wil gedaan worden op aarde zoals in de hemel

Inleiding op de lezingen:

De wil is een spannend thema in onze tijd. Wij willen immers ons eigen leven zoveel mogelijk zelf vormgeven. Naast alles wat we in de hand hebben en willen (of denken te moeten), wordt ons leven grotendeels gevormd en gekenmerkt door dingen die we niet zelf hebben bedacht. En dan moet er, liefst snel, een oplossing komen. Als mens en maatschappij zijn we als systeem

tegen onze grenzen aangelopen. Het lijkt meer en meer dat we het op onze wil niet redden. En dan is het meteen duidelijk dat er een spanning is: de spanning tussen wat wij willen en wat God wil. Dat valt vaak niet zomaar samen.

In de Bijbel is daar een sprekend voorbeeld van: Jona, die aan Nineve de weg wijst, maar zelf in de knoei raakt. Het slot van het boekje is nu een vraag aan hem!

Lezingen: Jona 3 en 4 en Mattheus 26, 36-46

Onwillekeurig schiet je bij het verhaal van de profeet Jona ook in de lach. Hij doet eigenlijk alles wat een profeet niet moet doen. Als God hem vraagt naar Nineve te gaan, gaat hij de andere kant op. En als hij de stad uiteindelijk heeft aangezegd dat ze ten onder gaat als ze zich niet bekeert, en ze dat ook doet, dan is hij *weer* kwaad. En als dan ook nog zijn schaduw afgenomen wordt en een verzengend warme wind op steekt, dan is de kous voor hem af. Zijn wil botst op de wil van die God van hem. Die God die volgens de schrijver van dit boek eindigt met een vraag. Geen enkel Bijbelboek eindigt met een vraag, maar Jona wel...

Zou ik niet inzitten over honderdtwintigduizend mensen die het verschil tussen links en rechts niet weten? En dan nog al die dieren?

Elie Wiesel, de Joodse schrijver en geleerde, noemde Jona 'de klungel', een nep-profeet. En wat geweldig dat de Bijbel daar ook ruimte aan geeft: aan klungels. Aan mensen die vergeten dat God staat voor genade en trouw aan zijn schepping. Daar valt voor ons dus wat te leren. Wij zeggen misschien wel van onszelf dat je niet te groot van jezelf moet denken, maar in de praktijk valt onze bescheidenheid nogal eens tegen. Ons oordeel ligt klaar, en we denken dan vooral van onszelf uit. Hoe gaan we om met het leven als dat niet loopt zoals we dat willen? Bij Jona wordt 't: laat niet uw wil maar *mijn* wil gebeuren. Zijn wij een haar beter? U misschien wel... voor mezelf heb ik vraagtekens.

Een van de meest opvallende dingen in de twee versies van het Onze Vader in Lukas en Mattheus is dat de bede: 'uw wil geschiede, gelijk in de hemel alsook op de aarde' bij Lukas ontbreekt. Zoals het ook ontbreekt in het Joodse Kaddish-gebed. We zullen nooit weten of Jezus het in de loop van de tijd zelf heeft ingevoegd, of dat Mattheüs het inlaste als een woord dat hij van Jezus zelf hoorde op een ander moment. We weten wel dat deze derde bede een gebed is dat op een heel belangrijk moment naar de hemel is opgezonden, of beter: is toegeroepen. We weten ook wanneer en waar: in die tuin van Gethsemane, toen de mens aller mensen worstelde met zijn roeping en met de dood die hem te wachten stond. En dan is zijn gebed: *niet mijn wil maar de uwe geschiede!* En vanaf toen is het *uw wil geschiede* niet meer weg te denken uit het gebed dat Jezus niet alleen leerde, maar ook *leefde*.

Ondertussen is er geen bede uit het Onze Vader zo misverstaan als deze. *Uw wil geschiede* is vaak verstaan als: wij zijn het er niet mee eens maar als God het wil dan is het zo. En dan kan dat dicht tegen een soort noodlot aan komen te liggen, als een soort duistere macht en beschikking. In onze tijd is dit soort geloof vooral nog bij fundamentalistische stromingen terug te vinden. Of soms extreem fundamentalistisch: dat Gods wil aan ons menselijk geweld en ingrijpen gekoppeld wordt. Bij de Islamitische jihad, maar ook in bijvoorbeeld Amerika waar

jonge blanke mannen het, in het wilde weg schietend, gebruiken als reden om de, zogenaamd, witte christelijke cultuur te redden. *Uw wil geschiede* is dus een moeilijk zinnetje.

Je komt daar niet zomaar uit, maar ik geloof dat het evangelie ons leert dat Gods wil niet samenvalt met een donker noodlot, of een legitimatie van haat, maar Gods wil is ons heil, onze heelheid. God is onze bondgenoot tegen noodlottigheden. Gods wil is niet een verborgen wil achter gebeurtenissen, als een duister iets. Maar een baan van licht, waarop te lopen valt.

Het was in een ziekenhuiskamer. De ziekte had de jonge vrouw plotseling van binnenuit helemaal aangetast. De prognose was slecht, een chemokuur bleek niet meer mogelijk. Ze ervoer het niet als een noodlot. En ook niet als een zegen van God. Ze vroeg zich af of ze het leven zou *heiligen* als ze niet meer wilde dat er nog aan haar 'geknutseld' zou gaan worden. 'Heilig' betekent: anders. Heiligen betekende hier dat actief ingrijpen om haar leven te verlengen voor haar 'voor God spelen' betekende, en dat kon Gods wil toch niet zijn? Gods wil zagen we in dit gesprek wel als een afsluiting van een goed leven, en vertrouwen dat God haar straks ook wel niet los zou laten. We noemden dat 'de hemel'. En we spraken die morgen af dat ze actief zou gaan wachten op wat komen moest. En dat deed ze, met haar familie, die ook in korte tijd tot deze draai gedwongen was. 'Actief wachten' als een manier van leven om in vertrouwen het leven en nu ook: de dood te ontvangen. En God bleek, naast de liefde, de dragende kracht in dit gebeuren, hoe zwaar het afscheid haar en wie om haar stonden ook viel.

U hoort het: het antwoordboek met Gods wil in alle situaties bestaat niet. Nergens ligt zijn wil voor ons klaar, niet in een boek, niet in principes of regels. Dat is in de bijbel al zo. God wil daar altijd iets van bepaalde mensen in bepaalde situaties. Het gaat nooit om een *dictaat*: zo is het opgeschreven, zo moet het uitgevoerd worden. Scheiden mag niet, abortus niet, je moet het leven laten verlengen zolang je kan, wapengebruik is verboden of wapengebruik is heel gewoon: ga je gang maar. Het gaat om een *relatie*: een relatie met een God die we allereerst kennen uit de verhalen, met name uit het verhaal van Jezus zijn Zoon. Maar ook uit het verhaal van Jona, waar God een andere weg kiest als blijkt dat de Nineve-ers, en zelfs de dieren, zich omkeren. En dan met een vraag eindigt: *zou ik niet?*

Met deze God gaan we hier om. We luisteren naar de verhalen, proberen te bidden. We willen Hem leren kennen, stellen ons open. Het is een *gesprek*. Soms een gesprek door een gesloten deur, waardoor je niets ziet en betwijfelt wat je hoort. Soms weet je het vanbinnen, met Wie je van doen hebt. Soms zeg je achteraf: God was hier, al wist ik het niet. Uit die relatie ontstaat een gevoeligheid voor wat God met je wil. Niet als een *wet*, maar als een *weg*. Een weg die Hij, ook in mensen, zijn beeld immers, met je gaat.

Gesprek en overleg horen bij het vragen naar Gods wil.

Er gebeuren dingen in ons leven die we niet kunnen beheersen en tegen ons verlangen of onze wil ingaan. Onbegrijpelijke dingen. Dat is vaak heel pijnlijk. Maar we staan in een traditie die zegt dat we leven uit genade. Dat betekent dat we onszelf oefenen om de vraag te stellen: wat wordt ons hier geboden, vooral bij lastige of pijnlijke ervaringen.

Goddank, wij overdenken
't geheim van onze Heer,
het heil dat Hij wil schenken,
dat nieuw is altijd weer.
Bevrijd van onze zorgen,
begroeten wij de dag
en vrezen niet de morgen,
wat hij ook brengen mag.

(Liedboek lied 910)

IV Geef ons vandaag het brood dat wij nodig hebben

Lezingen: uit Exodus 16 en Johannes 6

Geef ons heden ons dagelijks brood, of: geef ons vandaag het brood dat we nodig hebben, zoals de Nieuwe Bijbelvertaling dit zegt. Het brood dat we nodig hebben, wat is dat?

We hoorden twee Bijbelgedeelten, daar wil ik eerst bij stilstaan, en daarna kom ik terug op die vraag: wat is het brood, wat is het ene, dat ik vandaag nodig heb? God schiept, herschept, de aarde van chaos tot mensenland. Eerst in het volk Israël, en vervolgens, voor ons, in Jezus, de zoon van dat volk, die de nieuwe wereld van God van genade en waarheid tevoorschijn bracht en brengt.

Er is een oud getuigenis in het Jodendom dat vertelt dat God na de voltooiing van de schepping, vlak voor de sabbatsrust voor Hem zou komen, nog gauw het manna schiep. Sindsdien wachtte dat manna in de hemel om ooit aan Israël geschonken te worden. Die gave van het manna, die onthulling van wie God is, vindt plaats in de woestijn. Het volk is amper een paar weken onderweg uit het land van de onderdrukking, uit Egypte, of het krijgt honger en vraagt om brood. Brood om van te leven. Brood des levens dus. Het is precies de woestijn, waarin het volk zijn honger ontdekt. Want het leven is daar onzeker; er is geen garantie, geen enkele, voor de dag van morgen.

Ze zijn bevrijd van hun slavernij, maar nu komt daar een nieuwe slavernij voor in de plaats: de zorg voor het dagelijks bestaan. Ze krijgen honger, niet alleen naar proviand, maar naar vulling voor hun hele leven. Hun vraag naar brood is een vraag naar de zin van hun ontwortelde en op zichzelf teruggeworpen bestaan.

'Waartoe zijn we op aarde? Wat moeten we hier, in deze uitzichtloze zandvlakte, met ons verleden, ons heden en onze toekomst?' Het is dus niet alleen de honger die hen kwelt, maar nog een dieper, een knagend gevoel, een *levensvraag*: wat moet ik, wat moet jij, wat moeten wij samen op deze wereld, in deze woestijn?

Op die vraag komt een antwoord, en dat is het manna.

Manna: wat is dat? Manna is een vraag uit verwondering dat iets gegeven is. Het komt uit de hemel. De hemel is hier niet bedoeld als de plek waar je later goed zit, en de heiligen op de eerste rij op gouden stoelen al aantreft. De hemel is hier de anti-woestijn, de steppe die bloeit. Daar zijn bronnen van levend water, daar is het licht en wordt de aarde in leven gehouden. En... daar begint de schepping:

In den beginne schiep God eerst de hemel en dan de aarde. (Gen.1,1)

Uit die hemel, die tegen-woestijn, komt het brood des levens. Het is veel meer dan alleen vulling van de maag.

De smaak ervan, zei een rabbijn, is als die van een romige moederborst. Het is de levensbron zelf. Alles wat je nodig hebt om je woestijnvraag aan te kunnen: waartoe ben *ik* op aarde? Het manna is zo het *woord van God*. Een lamp voor onze voet, de weg naar de toekomst. Elke dag krijg je daarvan een portie. Niet meer, maar ook niet minder dan je nodig hebt. Het woord van God dat je doet weten waar je aan toe bent en waar je heen moet. Dat brood is zijn wet, zijn regel. Als je die niet tot je neemt iedere dag, dan loop je vast in het zand.

Dan het evangelie. Een grote stap in de tijd. Zeven, achthonderd jaar later. Aan het eind van de eerste eeuw is er een kleine gemeente van gelovigen in Klein-Azië, met in hun midden een oude man, die zelf leerling van Jezus was geweest of dicht bij zijn boodschap heeft gestaan: Johannes. Onder leiding van deze boezemvriend van Jezus, zien de mensen het oude verhaal opnieuw gebeuren: weer heeft het manna – het woord van God- uit de hemel geregend, maar anders dan eerst nog. Veelzeggender, voller, rijker.

De oude vraag: '*Heer geef ons brood voor elke dag*' is opnieuw in hen opgekomen, en zij hebben antwoord ontvangen dat hun bestaan richting geeft. Dat antwoord is een mens: zijn manier van leven, zijn woord, is hun tot voedsel geworden en tot drank. 'Ik ben het brood des levens, ik ben de wijn van het koninkrijk'. Hij is brood dat voedt. Daarom kan hij worden 'opgegeten', staat er letterlijk in dit nieuwe verhaal: in hem kun je Gods woord helemaal, met huid en haar tot je nemen. Alle voedsel wat je nodig hebt, alle drank waarnaar je dorst: hij belichaamt het woord van God. Hij is 'het'. *Ik ben... brood des levens*.

Aan mij zul je kunnen merken dat God is en doet als brood. Dat Hij jouw leven vult en jouw vragen voedt, en dat Hij jouw dagelijks brood is op weg naar het land van de toekomst, de nieuwe aarde.

'Geef ons vandaag het brood dat we nodig hebben.'

Het 'ons' in de bede slaat niet alleen op mij en u of onze familie, maar op *iedereen*, inclusief de komende generaties. Dat besef is hard nodig: er zijn altijd te veel mensen die brood tekortkomen. Meer dan eens ervaren we dat sommige vragen ons te groot zijn en ondergaan we de weerbarstigheid van de werkelijkheid. Daar zitten ook gevoelens van pijn en onmacht. Lange tijd zijn wij uitgegaan van het idee van de maakbaarheid van de samenleving: als we

allemaal ons best doen, zouden honger en ondervoeding te voorkomen zijn. Gelukkig worden er ondertussen geweldige stappen in de voedselvoorziening gemaakt, maar de voorspellingen voor een periode op langere termijn maken ons nu, ook door de klimaatverandering, op z'n minst bezorgd. En... er zullen altijd politieke en economische machtsverhoudingen zijn die een eerlijke verdeling van voedsel tegengaan.

Het brood is hier bij ons meestal niet ons eerste probleem. Onze diepvriezers zijn voorzien. Maar als het gaat over het *levens-brood*... hoe kun je dat in onze eigen zoektocht, onze eigen woestijn, in ons verzet tegen hoe het in de wereld in het groot en in het klein toegaat volhouden?

Tegenover onze vragen, ons verzet staat overgave, in de zin dat we dit alles bij God neer mogen leggen. Hij is het *adres* van de bede, waar ik al mijn woede, onmacht of verlegenheid kan uiten. Bij God kan dat net even wat meer onbevangen dan bij mensen. In het gebed 'geef ons vandaag het brood dat wij nodig hebben' leggen we allereerst een vraag en verlangen bij God neer, vanuit het besef dat het dagelijks voedsel een gave van God is. Dat 'geschenkkarakter' is sterk in deze bede aanwezig. Ook omdat er vertrouwen in doorschemert, dat God het steeds weer zal geven.

Als wij onszelf afvragen wat het ene is dat wijzelf nodig hebben, is *verwondering* over wat we al ontvangen hebben, dat wat ons draagt. Het leven en alles wat we daarin krijgen écht als een gave zien. Het is niet vanzelfsprekend. Dat beleven we hier bijvoorbeeld in het gebed van toenadering en ontferming, dat we elke week bidden: daar leg je alle zorgen die je hebt voor het aangezicht van God. Het mooie is dat dit gebed meteen overgaat in een loflied, waarin we God prijzen voor de goede schepping - *die chaos schiep tot mensenland* - iets wat bijna in één adem gebeurt. Dat spanningsveld van het 'al' en het 'nog niet' is heel wezenlijk in ons geloofsleven. Dit bidden geeft samen met de lofzang hier een zekere ontlading en rust om daarna weer aan de slag te gaan: de Bijbelwoorden te horen en overdenken, en vernieuwd je leven weer in te gaan.

Tot besluit: bidden betekent niet dat we God vragen het maar liever anders te doen, maar betekent wel dat wij door ons gebed andere mensen kunnen worden, omgevormd door de gave van Jezus, het brood des levens. Besef van gave en opgave horen in deze bede bij elkaar. Misschien kunt u zo daar nog eens bij stilstaan voor uzelf: wat is mijn gave, wat ik gekregen heb nu eigenlijk, en wat beleef ik vandaag als mijn opgave? Wat is het ene dat ik nu nodig heb, want dat is *mijn* 'brood des levens'. Het ene dat ik nu nodig heb: *manna*, wat is dat?

V Vergeef ons onze schulden zoals ook wij vergeven wie ons iets schuldig is

Lezingen: Genesis 28, 10 t/m 17 en Lukas 3, 21 en 22

Majoor Bosshardt, u weet wel die bekende majoor van het Leger des Heils, zei eens in een interview over hoe ze tegen ons aankeek: *95 procent van de inwoners van ons land zijn goedwillende mensen. Het is die overige 5 procent die het verknoeit.* Bij het thema van vanmorgen over het vergeven van de schuld gaat het echter niet vooral over die 5 procent 'boefjes' die het verknallen, maar over de 100 procent die in staat zijn om naar zichzelf, de ander en God toe in de fout te gaan. Dat maakt dit thema uit het Onze Vader ook zo moeilijk bespreekbaar in het algemeen. Het raakt ons immers allemaal op de een of andere manier. Het komt ons dicht op de huid, maar we zijn dan gauw lichtgeraakt omdat we 't liefst menen bij die 95 procent te horen. In ieder geval naar de buitenwereld toe.

Het is juist in onze tijd waarin we door het individualisme en veranderend waarheidsbegrip op onszelf worden teruggeworpen, belangrijk om juist hier in de kerk er wel bij stil te staan wat schuld en vergeven betekent. Het hoort bij de kern van ons mens-zijn en geloven.

Om een Bijbelse insteek te vinden horen we vandaag het verhaal van Jakob bij Bethel. Deze 'aartsvader van Israël' waar het volk uit groeit is hier, nota bene, één van die beroerde 5 procent! Jakob is op de vlucht. Hij heeft z'n vader bedot en z'n broer zijn zegen afgetroggeld. En zo is hij schuldig geworden. Voorbij de grensplaats waar hij nu is aangekomen begint voor hem het 'onbekende', het 'vreemde', het 'gevaarlijke', het god-loze land.

En hij kwam bij een plaats, waar hij overnachtte omdat de zon al was ondergegaan...

De joodse Midrasj zegt: daar wil de schrijver mee zeggen dat de nacht zich uitspreidt zich over Jakobs ziel. Het is donker, kil, koud, de zon gaat over hem onder. En dan die verrassing! 'En zie' staat er in het Hebreeuws wel vier keer: dat drukt de verrassing uit. Ineens gebeurt er iets, midden in de nacht. Juist op dat moment komt God tot hem in een droom! Die droom licht als het ware iets van de sluier op.

In die droom ziet Jakob een ladder, een trap, opgericht aan zijn hoofdeind, die eindeloos ver reikt tot boven in de hemel. En op die ladder ziet Jakob, -en let goed op de volgorde-, een stroom van engelen, die *opstijgen* en neerdalen. Er staat niet dat ze eerst op hem neerdaalden met de boodschap van God, om daarna terug te brengen wat de mens ervan maakt: nee, het is een omgekeerde volgorde. Ze rapporteren eerst wat ze hier hebben gehoord, ontdekt, gezien, en ze brengen het omhoog tot voor God, en dan stuurt Hij ze weer naar beneden om de mensen te dienen. God *spreekt* hier zelfs: "Jakob, Ik ben de God van je grootvader Abraham, en van je vader Isaäk", en dan wordt heel die zegen herhaald: "Door jou zullen alle nageslachten van de aarde gezegend worden!" Verrassend! Als je deze geschiedenis leest, als

je ziet wat Jakob daarvoor allemaal gedaan heeft, dan ben je verbaasd. Ieder verwijt ontbreekt. Het is een omarming van God zonder enige opgestoken wijsvinger, zonder waarom, zonder straf, zonder eis.

We geloven hier dat op een of andere manier 'God is' in onze wereld. Dat gaat veel verder dan 'God bestaat'.

De gedachte aan God valt ons in. Niet als een God die bestaat en bewezen moet worden. Maar God eerder als een werking: God die ons iets doet, ons aanraakt en ons in beweging brengt. Een bijzondere kracht die invloed heeft op onze relatie tot onszelf, op onze verhouding tot anderen en ook op de manier waarop wij de tijd beleven.

God is, en zelfs veel dichterbij dan wij vaak denken! Jakob krijgt daar weet van en zegt dan *een* van de mooiste zinnen uit Genesis: *God was hier en ik heb het niet geweten*. Hij maakt nu *zelf* een nieuw begin: de harde steen waar zijn hoofd op lag, wordt ook een begin van de religie van Israël: dit is Beth-el, huis van God, en ik doe een gelofte om in mijn leven en levenswandel die God niet meer los te laten. De *ervaring* van God betekent dat hij kan loskomen van zichzelf en gelovig wordt. Het verleden van Jakob verliest zijn loden last, hij gaat naar voren kijken. En dan zijn we bij de kern van schuld, zonde en vergeving. Dat een mens vrijgemaakt wordt, en aanvaard en geroepen om tot zijn bestemming te komen.

Als we bidden 'vergeef ons onze schulden' komt dat ook niet uit de lucht vallen, maar staat dat in een geheel: het komt vooral na 'uw wil geschiede', maar ook als woord op onze levensweg 'van vallen en opstaan'. Dus laat nu

niet *mijn* wil maar *uw* wil gebeuren. In het Onze Vader geven we onszelf uit handen. Ons ego leidt schipbreuk.

We hoeven onszelf niet meer aan te rekenen, en we hoeven de ander niet meer 'in te rekenen'. Hoeveel energie gaat daar in een mensenleven niet in zitten! 'Gisteren' kan ons zwaar maken door onze missers. Maar 'gisteren' kan ons ook zwaar maken doordat we in ons recht denken te staan de ander te blijven, te moeten, nadragen wat hij of zij ons heeft aangedaan. En zo kan 'gisteren' ons ook vandaag en zelfs 'morgen' vergiftigen.

Wanneer we ons vastklampen aan het verleden, dan kan zelfs God deze verstikkende groei in ons niet verhinderen. Door ineens af te zien van alles wat het verleden heeft opgeleverd, kunnen we God bidden dat onze begane zonden en wat ons is aangedaan, niet langer hun ellendige vrucht van kwaad en dwaling zullen dragen. Bidden doe je niet om God te vragen te veranderen, maar zelf tot verandering te komen.

Schuldvergeving is het afzien van de eigen persoonlijkheid. Alles wat ik 'ik' noem achter me laten. Zonder één uitzondering. Dat aanvaarden, je erover verheugen dat dat zo is. Of het nou om je eigen zogenoemde rechten gaat, of over dat wat je aangedaan is. De vergeving is de schoonmaakbeurt tot in alle kieren en gaten. Het kwaad dat er in ons is en blijft, kan zelfs door God niet vergeven worden. God vergeeft ons totaal, maar met een 'maar'... en dat is de mate waarin wijzelf wie ons iets schuldig is van harte vergeven....

Er is een harde wet die zegt: terugdoen aan wat een ander jou aandeed. Oog om oog. De zachte wet is: aan een ander te doen wat God jou aandeed. Elke dag opnieuw sta je voor die keus. Schade doen we elkaar voortdurend. Er is geen leven zonder schade. Maar wie die schade almaar wil verhalen, maakt van de wereld een puinhoop. En wie die schade niet kan verhalen en er toch geen afstand van kan doen, maakt van zijn eigen hart een puinhoop.

En dit alles op een dag waarop drie jonge mensen gedoopt gaan worden. Moet dat nou: het is toch groot feest... al die zwaarigheid! Misschien dat die ene zin van Jakob het ook voor ons en voor jullie zegt: *God was hier en ik heb het niet geweten*. Jullie hebben in je leven al heel wat kilometers gemaakt, maar vandaag kies je duidelijk voor een leven waarin God het voor het zeggen heeft. En niet alles wat je daarvan af kan houden. En dan ben je in bijzonder gezelschap. Van een gemeenschap van mensen die zichzelf probeert te kennen en te groeien in geloof en leven. Maar vooral van Jezus. Zelfs hij vond zichzelf niet te groot om gedoopt te worden en z'n hoofd te buigen. Door dat doopwater weten we dat hij alles wat aan ons mensen kleeft van zich af liet wassen. Hij wist er alles van, en daarom is hij hier in onze gemeente van 'mensen rondom Jezus' onze vriend en reisgenoot. Hij onderging het en stond op om zijn taak te beginnen. En de hemel ging open, net als bij Jakob ... en de Heilige Geest ging zijn weg met hem. En wat voor weg... de weg die mensen vrij maakt door zijn dood en opstanding. Hij kon zijn 'ik' loslaten, een zware prijs, om ons vrij te maken voor onszelf en elkaar.

Bij Jakob kwam een scheur, een barst in zijn narcisme, in zijn zichzelf-genoeg-zijn. Hij heeft zich afhankelijk gemaakt, en God gaat verder in die kier. Hij gaat voort met Jakob, in de school van het leven. Jakob doet de gelofte op zijn beurt met God te gaan, met veel vallen en veel opstaan, zoals we weten. Zo reëel werkt God in het leven van Jakob. Even reëel is God nu aan het werk in Jezus Christus, en door hem ook in ons:

*De Heer heeft mij gezien en onverwacht
ben ik opnieuw geboren en getogen.*

VI En breng ons niet in beproeving

Lezingen: Mattheus 6, 24—27 en Galaten 5, 22-26

Beproeving...

Ik vroeg via onze gemeente 'email-alert' of u op dat woord 'beproeving' eens wilde reageren. Wat ervaar ik als beproeving, waarin voel ik me op de proef gesteld?

Daar kwam een bonte verzameling reacties op binnen:

deze coronatijd geeft ons ruimte om opnieuw over het leven en geloven na te denken. Je moet wel, omdat het een ongekende crisis teweegbrengt, en we ons gedrag moesten en moeten aanpassen. En veranderingen in ons gedrag ervaren we als het moeilijkste wat er is! Een beproeving op zich dus, zeker als je 'opgehokt' bent of wordt, en geïsoleerd raakt, omdat je bij de meest kwetsbaren hoort. Dat is bepaald nog niet voorbij voor hen, als anderen alweer vakantieplannen kunnen maken of op het plein een biertje drinken alsof er niks gebeurd is.

Misschien is de plek waar we de beproeving het meest zichtbaar ervaren wel de supermarkt. De ander is een risico voor mij geworden die ik moet ontwijken met mijn karretje. Iemand deed de boodschappen in de achterbak van haar auto. Hoort ze achter haar een stem van iemand op ruime afstand die riep: *kunt u uw hoofd in de kofferbak doen, dan kan ik passeren!*

Beproeving schreven jullie, dat is bijvoorbeeld om hier niet negatief van te worden, weggezogen te worden. Het heeft een haast duivelse kant in zich waar je niet aan ontkomt. Het chaotiseert.

Beproeving is bijvoorbeeld het volhouden met je partner die achteruitgaat, maar samen steeds gedwongen thuis zijn. Of op afstand bezorgd zijn over je kind dat het moeilijk heeft en niet kunt bezoeken en ondersteunen. Of als je kind juist de vervulling van de droom beleeft en je niet mee-dankbaar kunt omarmen en een knuffel geven.

Beproeving dat is het duivelse dilemma van macht en geld en hoe daarmee omgegaan wordt... Beproeving is het latente racisme en discriminatie, ook in onze schijnbaar tolerante samenleving.

Beproeving is dat wat wij als samenleving tegenwoordig in elkaar zetten, en zo complex is, dat er vaak geen weg terug is en daarmee het recht steeds vaker in de knel komt. Hoe reageer je dan, of trek je je terug?

Beproeving is niet durven, niet willen vertrouwen, maar jezelf overeind houden, wat je uiteindelijk afhoudt van jezelf en van Gods genade en ontferming.

'Breng ons niet in beproeving/ bekoring/verzoeking'. Meteen al drie bekende vertalingen van deze zesde bede. Wat betekenen ze? Op het eerste gehoor valt deze bede nogal uit de toon! Is het nu werkelijk nodig dat we God vragen of Hij ons de verzoeking wil besparen? Alsof 'onze Vader in de hemelen' ook maar een moment serieus zou kunnen overwegen om ons een hak te zetten, ons tot zonde te verleiden. Ons in het ongeluk te storten, zoals rechtsorthodoxe stromingen wilden laten geloven bij de corona-uitbraak. Want... zo leerden we Hem in de eerste vijf beden beslist niet kennen! (Om de heiliging van zijn naam, om de komst van zijn koninkrijk, om het geschieden van zijn wil, om het dagelijks brood en om de vergeving van onze schuld). Juist niet: we leerden God kennen als de God die zich tot het uiterste inspant om ons tot onze bestemming te brengen, ons bij de zonde vandaan te houden, ons gelukkig te maken en tot zegen voor elkaar!

Het gaat hierom: we hebben met de eerste beden van het onze Vader een reuzenlast op onze schouders genomen. We bidden ze soms haast vanzelfsprekend, maar dat zijn ze nooit! Biddenderwijs hebben we ons verplicht de grote inzet van God - verzoening, gerechtigheid en vrede - absolute voorrang te geven in ons leven. We hebben, zeg maar, in ons gebed ons voorgesteld als het 'grondpersoneel', als Gods naaste medewerkers. Hij kan op ons rekenen in zijn strijd om een betere wereld. We zijn bondgenoten. Maar we huiveren. Wie, wij? We kennen onszelf maar al te goed. Waar zijn we aan begonnen? Kunnen we er nog omheen, onszelf ontzien misschien? We zijn tenslotte ook maar kleine mensen in een grote, dwaze wereld?

Wanneer God ons niet tegen onszelf in bescherming neemt, ons niet steeds uitnodigt, uitdaagt, erbij sleurt, redden we het nooit. Alleen wanneer de strijd van God om een betere wereld ook vooral een strijd is om onze deelname in die strijd, zullen we op onze post blijven. Hij dingt naar onze hand, dichtte Huub Oosterhuis.

In onze deelname aan dat gevecht dat God voert om een betere wereld, een gevecht dat we door de Schrift en door getuigen in Gods spoor door de eeuwen heen leren kennen, moeten we elke dag opnieuw onze plaats bepalen. Iedere dag is weer een testcase, een proef op de som, een uitnodiging... een beproeving.

Beproevingen kunnen we zo als iets positiefs zien. We hebben ze te danken aan het feit, dat we naast God mogen staan vanuit zijn Verbond met ons. En daar hoeven we niet minder van te worden. Verzoeken en bekeringen daartegenover hebben niets positiefs. Dat zijn duistere verleidingen in niemandsland, die naar bedrog en verraad ruiken, een duivelse kant hebben. Al sinds de tweede eeuw wordt trouwens gekissebist over de vertaling van dit Griekse woord. Ik lees het met het Bijbelgenootschap als beproeving. Breng ons niet in beproeving' lees ik als: 'laat ons niet bezwijken in beproeving'.

Zullen we Gods woord blijven hooghouden, het visioen van de nieuwe wereld niet verraden? Wanneer God ons niet tegen onszelf in bescherming neemt, ons niet telkens weer uitnodigt, in ons nekvel pakt, redden we het nooit. Alleen wanneer Gods roep en profetie om een betere wereld ook een roep is om onze deelname in die strijd, zullen we Gods partner kunnen zijn.

Ik kan jullie verzekeren dat een preek over 'beproeving' zelf een beproeving is... (en niet alleen omdat de computer ineens kuren ging vertonen in mijn onhandigheid)! We worden geholpen. Als God ons te veraf is geraakt, kunnen we houvast vinden in Jezus die het Onze Vader werd in vlees en bloed. En als Jezus ons ook niet bereiken kan, dan is er de Geest. Die helpt ons in onze zwakheid, zegt Paulus. Wij weten immers niet wat we in ons gebed tegen God moeten zeggen, maar de Geest zelf pleit voor ons met woordloze zuchten. Als we worstelen met onze roeping als christen mogen we hierin ontspannen. En... in onze beproeving de vruchten van die Geest plukken: liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, vertrouwen, zachtmoedigheid en zelfbeheersing. We komen thuis, over- en doorleven dan de ballingschap en vervreemding die bij de beproeving hoort.

VII Maar red ons van het Kwaad

*Lezingen: Genesis 1, 1-3; Johannes 1, 5;
Romeinen 12,21*

Het Kwaad of het kwade kan je overkomen, overspoelen, in de greep krijgen; het is zo ongrijpbaar is en kan sluipend een weg in je zoeken. Als die 'macht van het duister' heerst: wat geeft tegenwicht, wat kan het doorbreken? Dat is een zoektocht, maar in het geloof leidt dit uiteindelijk altijd tot een bede, tot een gebed. In een nieuw lied komt dat besef, dat vertrouwen, na deze overdenking ter sprake. Ik lees u nu al het eerste couplet:

Als Gods molens langzaam malen
en Fortuna's rad draait traag,
wat voorbij is ons meer aantrekt
dan de toekomst leeg en vaag,
vertrouwen langzaam wegebt
en we missen zekerheid,
klinkt weer nieuw het woord van Jezus:
dat de waarheid ons bevrijdt.

Lied: *When the wheel of fate is turning*
tekst John Bell, Ned. vert. Andries Govaart

Als de twijfel en de duistere macht van het Kwaad ons in de greep krijgt, is de waarheid waarmee Jezus ons bevrijdt dat: het Licht schijnt in de duisternis, en de duisternis het Licht niet heeft kunnen grijpen. (Joh 1)

Het zijn woorden van 'eeuwen her' maar voor vandaag en morgen bedoeld. Ze zijn als een 'trekpontje', u weet wel zo'n pont over een riviertje, waarmee je je naar de overkant kunt trekken. Deze woorden uit Johannes vormen de ondergrond om in het kwade dat ons of onze naasten bedreigt, het vol te houden, te blijven bidden, te blijven vertrouwen op Gods' belofte: Ik-zal-er-zijn.

Het Kwaad daagt ons altijd uit. Appelleert aan onze gevoelens van onmacht en wanhoop. Zal het ooit verslagen worden? Het Kwaad is dichtbij: bijvoorbeeld waar we elkaar uitsluiten. Het gesprek niet meer willen aangaan. De diabolos is de duivelse fluisterstem die ons bij elkaar weghaalt, en verdeeldheid zaait. Ongemerkt doet zij haar werk. Van binnen woekert zij verder als ze eenmaal beetheeft. Zij gooit de boel door elkaar, zet mensen tegen elkaar op. Dat gebeurt aan de lopende band om ons heen. Zeker ook nu Corona terugwijkt en we samen een begaanbare weg zoeken.

Geschiedenisboeken zijn de troosteloze catalogus van het feit dat ons bestaan op deze aarde vaak een mislukt avontuur is geweest. Er bestaat een geheimzinnig kwaad dat zeker niet het werk van God is, maar geruisloos binnensluipt tussen de plooiën van de geschiedenis. Op sommige dagen lijkt zijn aanwezigheid zichtbaarder dan de barmhartigheid van God.

Ook diep in onszelf- leeft de fluisterstem, die je onzeker wil maken... Wie met deze bede - red ons van het Kwaad - meebidt, vraagt niet alleen om in tijden van beproeving niet aan zijn lot te worden overgelaten, maar vraagt om bevrijd te worden van het Kwaad.

De laatste bede, deze 'hartenkreet', van het "Onze Vader" is gericht tegen dit kwaad "met zijn brede randen", die een veelheid van onze ervaringen in zich heeft: onze rouw, het onschuldig lijden, de slavernij, het misbruik van de ander, het huilen van onschuldige kinderen, ons eigen buigen voor wat ons verleidt. Dit brengt ons menselijk hart tot opstand en krijgt stem in het slotwoord van het gebed van Jezus: red ons van het Kwaad!

Jezus leert zijn vrienden de smeekbede tot de Vader boven alles voorrang te geven. Ook en in het bijzonder op momenten dat de Boze zijn bedreigende aanwezigheid laat voelen. Het christelijk bidden sluit de ogen niet voor het leven: het is een kinderlijk gebed, maar geen kinderachtig bidden. Het is niet zo vervuld van Gods vaderschap, dat het zou vergeten dat de levensweg van de mens boordevol moeilijkheden verloopt. Zouden de laatste bedes van het Onze Vader er niet zijn, hoe zouden zondaars, vervolgte mensen, wanhopige mensen en stervenden kunnen bidden? De laatste bede is precies onze bede wanneer we aan de grens gekomen zijn. Altijd.

Jezus zelf ervoer voluit de pijn door het kwaad: niet alleen de dood, maar de kruisdood. Niet alleen de eenzaamheid, maar ook de verachting, de vernedering.

Niet alleen de vijandigheid, maar ook de wreedheid, de verbeterheid tegen Hem. 'Laat deze beker aan mij voorbijgaan', bad hij. De weg naar de liefde van God kent zo ervaren geen zekerheid, omdat zij alleen als gebed een begaanbare weg is.

'Heer het is donker om me heen, maar door uw licht zie ik licht', zegt Psalm 36, 'laat me niet in de steek!'

Over deze weg van het donker van het Kwaad naar het Licht van Christus schreef ds. Jan Buskes indertijd zijn laatste tekst. Hij schreef toen (1980): Ik ben nou in de tachtig en als u mij zou vragen: 'heeft God je in je leven geholpen?' dan zeg ik: 'ja'. Maar altijd middellijk, door mensen heen. Ik ben ervan overtuigd, dat ik geleid en gedragen word door God zoals ik Hem in de persoon van Jezus heb leren kennen. Als mensen vragen: wie is God? Zeg ik: 'dan moet je naar Jezus kijken... Als ik buiten Jezus zou moeten geloven in een almachtige God, dan zeg ik: waarom verander Je het niet, waarom los je het niet op? Want we zitten met het onverklaarbare probleem van het kwaad in de wereld.

Voor vandaag hadden we voor Corona uit gepland om Jezus' leven en sterven te gedenken, en samen het Avondmaal te vieren. Dat kan niet. We vieren dus geen avondmaal door het delen van het Brood en het drinken van de Wijn, maar we stellen het wel present: het is daarmee ook onze invulling van deze zevende bede, Red ons van het Kwaad. Dat is onze hoop, de kracht die God ons in Jezus schenkt.

De Verrezene is in ons midden. Hij is hier met de kracht die ons in staat stelt verder te gaan, en die ons belooft ons van het Kwaad te bevrijden. Hij liet zich niet overspoelen en overwinnen, door de duistere macht van het kwade. Hij overwon uiteindelijk het kwade door het goede, en helpt ons door zijn weg van bevrijding en hoop onze rug te rechten en getuigen van zijn waarheid en liefde te worden:

Jezus, geef dat wij onthullen
waar de leugen onrust stilt,
dat wij opstaan tegen invloed
die ons bot maakt, doof en blind.
Wek de hoop, die ons doet leven,
op uw komend koninkrijk
dat ontspruit uit recht en vreugde
en de waarheid die bevrijdt.

Lied: *When the wheel of fate is turning*
tekst John Bell, Ned. vert. Andries Govaart

VIII Want aan U behoort het koningschap de macht en de majesteit tot in eeuwigheid. Amen.

Lezing: Romeinen 12, 9-18

'Zolang we leven kunnen we groeien' zei een 90-plusser in een interview. Ze zei daarbij: 'We leven niet voor niks.

Het leven is met te veel lijden verbonden. Dat zal niemand met opzet zo gemaakt hebben. Maar we groeien vanuit een Bron, met een opgave dat we ons in een bepaalde richting, zonder geweld, ontwikkelen. We moeten groeien in ons menszijn. Dan komt Jezus in beeld, in onze geloofsovertuiging een voltooide mens die ons vrij- maakt. Hij geeft de richting aan: die kant moet ik op. We hebben de opdracht om volledig mens te worden. Wat dat is? Dat laat Jezus zien. Zo moeten mensen worden. En dat is voldoende voor mij om eraan te werken.'

Vanochtend krijgen we die aanmoediging om 'eraan te werken' door de woorden van Paulus in de Romeinenbrief. Bijvoorbeeld: wees verheugd door de hoop die u hebt, wees standvastig wanneer u tegenspoed ondervindt en bid onophoudelijk. Een aansporing om het niet op te geven, omdat ons door Christus' liefde en offer al zoveel gegeven is dat we altijd opnieuw kunnen beginnen. Maar...onophoudelijk bidden, standvastig zijn als je tegenslagen ondervindt, steeds met hoop vervuld zijn... Probeer het, maar zo ziet het leven er vaak niet uit. Juist als je je die opdracht om volledig mens te worden aantrekt kom je de dingen in de wereld, in de ander en in jezelf tegen, die onveranderlijk lijken. Waar je tegenaan loopt, mee 'winkelt en worstelt', maar niet op kunt lossen. En dan legt Paulus voor ons de lat wel erg hoog! Je voelt je dan al gauw schuldig, omdat je aan die norm niet voldoet. Ik standvastig? Steeds hopen? Altijd God zoeken in gebed? We zijn geneigd onze eigen angst voor afwijzing in Paulus' woorden te horen. We voelen ons dan vooral schuldig omdat we denken dat we het moeten verdienen om er te mogen zijn. Meer je best doen. Zou het zo bedoeld zijn? Nee... juist niet!

Eigenlijk komt onze hele strijd in geloven en leven in het Onze Vader voorbij. We gaan er biddend doorheen en het eindigt dan in Mattheus bij: en breng ons niet in beproeving, maar redt ons van het Kwaad. Een open, onontkoombare bede voor wie met deze God gelooft en leeft.

En toen is er later die regel, die lofzang op het Koningschap, op het Koninkrijk, de macht en de heerlijkheid, bij ontstaan in de gemeente. Ze kon niet zonder! Het Koningschap, het Rijk van God, is in het oudste evangelie, dat van Marcus, zelfs de kern van zijn missie. Wat er met dat koninkrijk van God bedoeld wordt, houdt christenen al tweeduizend jaar bezig. Jezus geeft namelijk nergens een definitie. Hij spreekt erover in beelden en gelijkenissen die om uitleg vragen. Maar nergens wordt klip en klaar duidelijk wat dat koninkrijk nu precies inhoudt. *Het* koninkrijk bestaat niet! De hoorders van Jezus in Marcus tijd kenden de uitdrukking nauwelijks! Misschien via de brieven van Paulus, maar ook daar wordt er weinig over gezegd. Toch draait Jezus' boodschap hieromheen, en loopt het erop uit: het koninkrijk is dichterbij

dan je denkt, al weet je niet hoe het er precies uitziet.... en dat vraagt onze waakzaamheid: keer je er naartoe om! Het is geheel het werk van God en het is geheel het werk van de mens.

Wachten op het koninkrijk van God is werken aan de komst. Bereid zijn, waakzaam zijn, erop gespist zijn op het koninkrijk dat geschonken wordt. In de verkondiging van Jezus staat niet centraal wat het koninkrijk precies is, maar wat het van ons vraagt. En ook daar helpt Paulus ons bij: het Rijk begint bij waar onze liefde oprecht is, ons enthousiasme niet bekoeld, door de kille wetten van het leven. Wees blij door de hoop die je hebt, wees standvastig als je tegenspoed ondervindt, en bid onophoudelijk. De macht en de majesteit is aan God! En dan ook nog; tot in eeuwigheid.

Dat Rijk van God gaat over alle menselijke begrenzing heen. Het kan niet op! Het is niet met twee maar met drie woorden spreken. Zoals dat bijvoorbeeld in de huwelijksbelofte gebeurt: *ik beloof je trouw te blijven tot de dood ons scheidt*. Je neemt dan een voorschot op je toekomst, die je verstandelijk helemaal niet kunt nemen, maar op de vleugels van de liefde, gedragen door Gods' trouw wel belijden kunt. Dit is een lofzang die alle opgebouwde spanning van het Onze Vader, dat het hele leven omvat in haar ups en downs, dragen kan. Een luide uitroep, een applaus, een bevrijding, een diep besef dat het toch niet alleen aan ons is, dat Rijk van God.

Ik besef heel goed dat in de tijden van onzekerheid en zoeken, het spreken over het koninkrijk al gauw ver buiten ons bereik komt te liggen. Er zijn maatschappelijke en persoonlijke vragen te over, in deze prachtige maar gebroken wereld. Maar zo kan het toch: zolang we leven kunnen we groeien. We hopen daarop, tegen de wanhoop en verdrukking in. Het is je laten vallen in de aanvaarding en genade die ons door God in Christus gegeven is. Je wordt al gedragen, als door het water in het zwembad. We schrikken daarvoor terug, zodat we moeizaam blijven spartelen. We missen dan het vertrouwen om ons door het water te laten dragen, en daarvan te genieten. Om te zijn als de bloemen op het veld en de zingende vogels in de lucht. Maar...je bent nooit te oud om in dit vertrouwen te kunnen groeien!

Straks bidden we samen weer het Onze Vader.

Aan het einde gekomen wordt de Lofzang die ons gebed draagt gezongen. Het is op de melodie die onze begaafde en trouwe musicus Rien Verbeek ons eens schonk, en die zo, over de grens van de dood heen, nog weer eens de maat voor ons slaat. Als een belijdenis dat ons einde *Het* einde niet is. Zolang we leven, kunnen we in dat geloof groeien, het Koninkrijk tegemoet.